

Sensorveiledning SEU1504 Høst 2018

For alle oppgaver gjelder følgende: Det trekkes opp hvis oppgaven er godt disponert, dvs. har en innledning, en hoveddel med analytiske tematiske avsnitt og drøfting, og en konklusjon. Oppgaver som ber om en sammenlikning, bør ha en eksplisitt sammenlikning i besvarelsen, ikke bare liste opp elementene som skal sammenliknes hver for seg.

Vekting av besvarelsene:

Langsvaroppgave felles: 50 %

Kortsvaroppgaver: 50 %

Langsvaroppgave spesialisering: 40 %

Felles oppgave 1

- Polakker: "Polen" delt mellom Russland, Tyskland og Østerrike-Ungarn. Polakker fra den russiske delen kjempet på de alliertes side, mens polakker i østerriksk og tysk del på sentralmaktenes side
- Ungarere på sentralmaktenes side
- Rumenerne: Var først på sentralmaktenes side, men byttet til ententen
- Bulgarere: På Sentralmaktenes side
- De nye statene:
- Polen: Pilsudski kjempet på østerriksk side, hadde en egen polsk militær enhet. Ble lovet en polsk stat, fikk styre et autonomt polsk område under krigen som Tyskland hadde okkupert av Russland (men P. ble arrestert pga manglende lojalitet). Dmowski talte Polens sak i den russiske дума etter februarrevolusjonen. Brest-Litovsk-avtalen mellom Tyskland og Russland så for seg at de polske delene blir løsrevet fra Russland. Denne avtalen ble det ingenting av etter at USA kom med i krigen og Sentralmaktene tapte. Ententemaktene var under hele krigen positivt innstilt til gjenopprettelse av Polen, men dette ble særlig viktig etter oktoberrevolusjonen i Russland; de ønsket et belte av små stater mellom Tyskland og Russland som skal hindre begge statenes ekspansjon. Den vestlige polske grensen ble fastsatt av seiersmaktene. Polens østlige grense ble fastsatt først i 1921 etter den polsk-sovjetiske krig, der Polen tok Vilnius-regionen og de vestlige delene av et (etter revolusjonen) svekket Russland.
- Ungarn: Løsrev seg i oktober 1918 fra Østerrike. Var på den tapende siden av krigen, grensene ble fastsatt av ententemaktene, begrunnet med prinsippet om nasjonenes selvbestemmelsesrett som ga slovakene og sørslaverne rett til å tilslutte seg henholdsvis Tsjekkoslovakia og Kongeriket av slovenere, kroater og serbere. Transylvania som hadde et rumensk flertall gikk til Romania. Trianon-avtalen fratok Ungarn to tredjedeler av sine territorier.
- Romania: Kom med i krigen i 1916 på alliert side. Et svekket Russland etter den russiske revolusjon førte til at Romania kunne gjøre krav på Bessarabia etter krigen. Romania fikk også Transylvania fra Ungarn og Sør-Dobruddja fra Bulgaria, både pga at de landene var tapende part i krigen og på grunn av rumensk befolkning i områdene.
- Bulgaria hadde deltatt i krigen i håp om å vinne nye territorier, især Makedonia, som Bulgaria anser som historisk bulgarsk og med en bulgarsk befolkning. Landet mistet Dobruddja og Vest-Trakia etter krigen.
- → Nasjonalitet, styrkeforhold under krig, stormaktspolitikk, russisk revolusjon var viktige faktorer som bestemte de nye statsgrensene.

Felles oppgave 2

- Jugoslavia oppsto av områder som hadde tilhørt ulike politiske enheter; Slovenia og Bosnia-Hercegovina Østerrike, Kroatia og Vojvodina Ungarn, Serbia (unntatt Vojvodina) og Montenegro selvstendige stater (tidligere Det osmanske riket) Makedonia Det osmanske riket/konfliktsone mellom Serbia, Hellas, Bulgaria). Den ulike historiske bakgrunnen er en viktig kime til konflikt i mellomkrigstiden. Ulike religioner. Mange folkegrupper, ikke bare slaver. Hadde kjempet på ulike sider i første verdenskrig – serberne største tap
- Staten Kongeriket for Serbere, Kroater, Slovenere dannet i 1918, grensene endelig fastsatt i 1920 (Trianon-avtalen). Prins Alexander (karadodje) konge (serbisk kongehus)
- Serberne anså den nye staten som en utvidelse av Serbia, også moralsk begrunnet med store lidelser. Hadde sterkest statsadministrasjon, hær. Tok initiativ til statsbygging i den nye staten, serbisk sentralisering – motstand blant slovenere, kroater (mest utviklede områder)
- Jordreform favoriserte slaver.
- Vidovdan-grunnloven: Kongedømme, parlamentarisme, stemmerett for alle menn, ett kammer.
- Det nasjonale radikale parti størst (leder_ Pasic), serbiskdominert. Kroatisk bondeparti viktigst for kroatene – Radic. Kroatene (Radic) vendte seg tidlig mot Italia og IMRO for støtte mot serbisk dominans (ønsket republikk).
- Forsøk på storkoalisjon mislyktes (1926), politisk kaos og mord (på Radic 1928)
- Kongelig statskupp i 1929, grunnloven tilsidesatt, partier forbudt. Nytt navn, Jugoslavia. Felles lover for hele staten, forsøk på å skape en jugoslavisk identitet. Misnøye blant kroater, muslimer.
- IMRO stadig mer aktiv. Ustasa dannet (Kroatia)
- Kong Alexander drept i attentat (1934), sønnen Peter overtok. Var mindreårig, staten derfor styrt av onkelen (Paul). Forsøkte å "mildne" diktaturet
- Landet hardt rammet av depresjonen. Reddet av gode avlinger. Økt handel med Tyskland (især kroatene)
- Forsøk på å skape forsoning mellom serbere og kroater (Statsminister Stambujovic). Kroatene økt selvstyre.
- Jugoslavia på tysk side i begynnelsen av 2. verdenskrig, men etter statskupp i 1941 skiftet landet side til de allierte.

Kortsvaroppgaver (felles)

1. Fanariotene; Opprinnelig navn på grekere fra området Fanar (i Konstantinopel), men etter hvert betegnelse på grekere med stor politisk makt i Det osmanske riket: var diplomater, påvirket utenrikspolitikken, ble rekruttert til den gresk-ortodokse kirken. Var med på å initiere gresk frigjøring. Var i en lengre periode hospodarer i Moldavia og Valakia, skatteinnkrevere.
2. Ungarn ble delt i Vest-Ungarn (styrt av habsburgsk konge, men egne ungarske lover), Midt-Ungarn (under direkte osmansk okkupasjon) og Transylvania (under osmansk overherredømme, men med indre selvstyre)
3. Bøhmens storhetstid var under Karl IV (1346-1378).
4. Nicolae Ceausescu; rumensk leder av kommunistpartiet fra 1974-1989. Diktator.

Polen/Baltikum oppgave 1

En god besvarelse må vise en aktiv sammenlikning av Polen og Litauen

- Polen: Ny grunnlov i 1921. Var for konservativ for venstresiden, for pluralistisk og demokratisk for høyresiden
- Tokammersystem, allmenn stemmerett for alle over 21 år. Parlamentarisme, president med begrenset makt
- Mange partier, men Endecja (nasjonalkonservative), PPS (Sosialister) og PSL (Bonderparti) størst. Komparti forbudt.
- Høyresiden så på nasjonen som et organisk fellesskap av innbyggere med polsk språk og kultur. Venstresiden (og Pilsudski) tolket polakker som borgere av den polske stat. Var en gjennomgående konflikt i hele perioden
- Første valg i 1922 – mange partier i Sejm, ingen med absolutt flertall. Endecja klarte å danne koalisjonsregjering med småpartier.
- Narutowicz valgt til president men drept få dager etter innsettelsen av høyreekstremist.
- Pilsudski ingen politiske verv, men dominerende likevel gjennom personlige politiske kontakter
- Maikuppet i 1926 ved Pilsudski-tilhengerne. Ville avskaffe korrupsjon, politisk kaos → Sanacja, renselse
- Politiske partier ikke forbudt, rettsvesen ikke tilsidesatt, men i økende grad forfølgelse av opposisjonelle. Retterganger i Brest, fanger i Bereza Kartuska.
- Sanacja falt etter hvert fra hverandre. Nasjonalkonservative ideer i økende grad dominerende, inkludert antisemittisme.
- Ny grunnlov fra 1935, president mer makt. Pilsudski døde. Militærdiktatur.
- Litauen: Ble en selvstendig stat etter første verdenskrig
- Antipolsk pga tap av Vilnius til Polen
- Ny grunnlov i 1922: Republikk, parlamentarisme. Allmenn stemmerett. Ingen sperregrense for partier.
- Katolsk konservativt parti dominerende etter første valg.
- Tapte valg i 1926 → statkupp sammen med hæren. Smetona president med vide fullmakter etter grunnlovesendring i 1927. Andre partier forbudt.
- Framvekst av fascistiske bevegelser. Også Smetona stadig mer høyreorientert
- Mildt diktatur, mest kritisk for politiske motstandere og jøder

Polen/Baltikum oppgave 2

- Siste deling av Polen-Litauen i 1795, mellom Russland, Prøyssen, Østerrike. Hadde vært en multietnisk stat, men polsk språk dominerende i administrasjon, den katolske kirke. "Polen", "Litauen" etc. var administrative regioner, henviste ikke til etnisitet. (jfr. Mickiewicz: Litauen, mitt fedreland)
- Napoleonskrigene skapte det selvstendige Hertugdømmet Warszawa
- Deretter ble den russiske delen delt i Kongress-Polen med stor grad av indre selvstyre (grunnlov, Sejm, hær, kulturell autonomi...), og Vest-Russland, mer integrert i Russland.
- Ingen jordreform i russisk og østerriksk del. Kun den jordeiende klasse hadde politisk makt en polsk identitet. De lavere klasser i liten grad polsk identitet(uansett språk)
- I den prøyssiske delen ble mye jord fordelt til tyske junkere.
- Opprør i 1830 i russisk del ikke et nasjonalt opprør, men overklassens politiske opprør mot Russland. Fikk ikke med seg lavere sosiale lag.
- Opprøret i 1864 mot Russland hadde oppslutning fra bredere sosiale lag da sosiale rettigheter sto på dagsorden (men mistet aktualitet da tsaren tilbød de samme rettighetene).
- Begge opprør endte med forsøk på økt russifisering, men hadde heller motsatt effekt. Polsk språk og kultur ble styrket i siste kvartal av århundret; gjennom aviser, blader, bøker, utdanningssystem, kirken.
- Også styrket av at industrialiseringen skjøt fart (Warszawa, Lodz...). Arbeidernes og næringslivets språk polsk.
- Sterkere undertrykkelse av polsk kultur i den prøyssiske delen, men sterk undergrunnsbevegelse. Generelt høyt utdanningsnivå i Prøyssen.
- Minst politisk og kulturell undertrykkelse i den østerrikske delen. Spredning av polsk språk og kultur. Her var også politiske partier tillatt. Nasjonaldemokratene (Endecja), ulike arbeiderpartier (kan gjerne presiseres).
- → Mot slutten av århundret hadde en polsk identitet, basert på språk og historie, spredt seg blant brede befolkningslag, også polsk identitet blant lavere sosiale klasser. Men foreløpig var ikke denne identiteten politisert
- Arbeideropprørene i 1905 var de første polske *politiserte* opprørene. De politiske partiene knyttet massenes opprør, som i utgangspunktet var sosialt betinget, til "den polske sak" – polsk selvstyre pga polsk identitet.
- Partiene fikk bred oppslutning pga løfte om å løse de sosiale problemene for det polske folk → nasjonal identitet og politikk ble forent. Partiene ga opprør og sosial misnøye en ideologisk underbygging.

Østerrike/Tsjekkoslovakia/Ungarn, oppgave 2

Elementer som er relevante å h med, og sammenliknes:

- Tsjekkoslovakia ny stat etter første verdenskrig. Masaryk president.
- Demokratisk grunnlov, parlamentarisme (tokammersystem), president med begrenset makt, stemmerett for alle voksne.
- Partier var etablert allerede under østerriksk styre.
- Velfungerende demokrati til tross for mange regjeringsskifter. Fem til syv partier dominerte og dannet koalisjon (Petka), Agrarpartiet (Svehla) størst. Sterkt kommunistparti. Alle etniske grupper var etter hvert representert i partiene.
- Demokratiets styrke kan dog trekkes i tvil av at partitoppene hadde en tendens til å vedta politikk på lukkede møter ("Hrad", ledet av Masaryk) før sakene kom til parlamentet.
- Økt misnøye blant slovakene/Slovakisk bondeparti pga at Slovakia ikke fikk den autonomien som var lovet ved opprettelsen av staten. (Tukasaken kan evt. nevnes: politiker som dannet en anti-tsjekisk militær, var hemmelig agent for Ungarn)
- Tsjekkoslovakia, især Sudetenland med mange etniske tyskere, hardt rammet av depresjonen.
- Opprettelse av Det sudetyske parti 1935 (leder: Heinlein), fikk stadig større oppslutning blant tyskere
- Utenrikspolitikk 1920-tallet: Opptatt av at Folkeforbundet skal være sterkt. Alliansebygging viktig. Den lille ententen opprettet i 1920: Tsjekkoslovakia, Romania, Jugoslavia, Frankrike. Ønsket fredelig forhold til Sovjetunionen, være brobygger mellom øst og vest. Vanskelig forhold til Polen (Czeszin)
- Utenrikspolitikk 1930-tallet: I større grad overlatt til seg selv pga Folkeforbundet brøt sammen og Frankrike var svekket. Søkte vennskap med Polen uten å lykkes. Sovjetisk-tsjekkoslovakisk traktat (1935) lovet sovjetisk støtte ved angrep, men kun hvis Frankrike også støtter
- Ungarn: Hadde løsrevet seg fra Østerrike i okt. 1918. Karolyi-regjeringen overtok styringen, men ble beskyldt for å frasi seg ungarske områder. Sosialistene overtok, deretter 133 dager med "rød terror". Ble erstattet med "hvit terror" ledet av Horthy
- Samtlige regjeringer preget i hele mellomkrigstiden av "Trianon-sjokket". Parlamentarisme, men ikke stemmerett for alle (kun for de bemidlede), ikke hemmelige valg. Horthy regent.
- Godseiersystem opprettholdt. Enhetspartiet dominerende (konservativt), ledet av Bethlen, gikk ikke inn for jordreform.
- Sterkt splittet samfunn: Noen få områder med industrialisering (Budapest-regionen), ellers føydale forhold på landsbygda med gammeldagse gods og fattige, underdanige bønder på godsene.
- Politisk skifte i 1932 da Gömbös ble statsminister. Ønsket å bedre middelklassens og bøndernes kår. Men skeptisk til arbeiderklassen, fagforeninger. Få konkrete resultater.
- Samtidig ble det dannet flere fascistiske partier. Jødeparagrafer vedtatt.
- Utenrikspolitikk: Ungarn isolert pga ønske om å få tilbake tapte territorier. Gömbös førte en aktiv pro-italiensk og pro-tysk politikk.
- Ungarn tilsluttet seg aksemaktene ved krigsutbrudd.

Balkan oppgave 1

- Ungtyrkisk revolusjon: Reformbevegelse, som ønsket at den liberale grunnloven av 1876, som aldri ble realisert, skulle bli innført. Opprøreren inntok Saloniki, deretter bestemte sultanen seg for å gi etter for de revolusjonæres krav.
- Skulle innføre demokratisk parlamentarisme. Men motstand både fra den gamle eliten, samt fra ikke-tyrkiske nasjonaliteter, som fryktet "tyrkifisering" av samfunnet.
- Konsekvenser for Bosnia: I kaoset som kom i kjølvannet av revolusjonen, annekterte Østerrike Bosnia
- Konsekvenser for Serbia: Den østerrikske annekteringen av Bosnia (som Serbia anså som sitt område) skapte sterke anti-østerrikske reaksjoner. Men siden den østerrikske overmakt var for sterk, vendte Serbia sin ekspansjonstrang sørover, mot Makedonia.
- Konsekvenser for Bulgaria: Bulgaria, som siden Berlin-kongressen var under osmansk overherredømme, erklærte seg selvstendig. Ble styrket, og hadde ekspansjonstrang mot Makedonia.
- Indirekte kan man si at den ungtyrkiske revolusjon ble kimen til Balkan-krigene i 1912/13. Dette kan drøftes.

Balkan oppgave 2

- Bulgarsk nasjonalisme kom sent sammenliknet med andre pga nærhet til maktsentrum i Det osmanske riket og sterk osmansk kontroll, men skulle bli den mest modne nasjonalismen
- Sentrale aktører som "skapte" en bulgarsk nasjonal identitet:
  - o Choribadier: Choribadsjier var administratører i milletene, utdannet. Nye generasjoner i disse familiene fremmet en bulgarsk nasjonal identitet – motstand mot Det osmanske riket
  - o Den ortodokse kirken: Vendte seg mot Det osmanske riket i forbindelse med forsøk på å svekke milletene/kirkens betydning. Krevde en autonom bulgarsk kirke. Menighet/bønder opplært i bulgarsk identitet
  - o Ny bulgarsk handelsstand: Oppsto som følge av gresk og serbisk selvstendighet, Det osmanske riket mistet handelsmonopoler.
  - o Russland ga stipender til bulgarsk ungdom. De med utdanning fikk styrket nasjonal identitet. Russland fremmet panslavisme for å styrke båndene til befolkningen på Balkan og derigjennom får økt politisk makt i området. Støttet opprettelsen av en (forhåpentligvis) russlandvennlig bulgarsk stat
- Bulgarsk revolusjonsråd opprettet i Odessa og Bukarest. Forberedte fremtidig bulgarsk stat. Organiserte opprør mot Det osmanske riket i 1876. Ble slått ned. Men fikk stor internasjonal oppmerksomhet/støtte
- Russland foreslo opprettelsen av Bulgaria etter å ha vunnet en krigen mot Det osmanske riket i 1878: Skulle være en stor russiskvennlig stat på Balkan
- De andre stormaktene imot. Berlin-kongressen (1878) vedtok opprettelsen av Bulgaria, under osmansk overherredømme. Skuffelse for både Russland og Bulgaria.
- Sammenslåing mellom Øst-Rumelia og Bulgaria i 1885
- Selvstendighetserklæring i 1908 i kjølvannet av den ungtyrkiske revolusjon.
- Full uavhengighet etter første verdenskrig